

УПОТРЕБА НА ЦИГАРИ И АЛКОХОЛ И НАРКОТИЦИ СРЕД УЧЕНИЦИТЕ ОТ 7-9 КЛАС В ДОБРИЧ И КАВАРНА

Цветелина Търпоманова¹, Росица Стефанова²

¹УС „Инспектор по общественото здраве“, Медицински колеж – Варна,
Медицински университет – Варна

²Отдел „Държавен здравен контрол“, РЗИ, Добрич

CIGARETTE, ALCOHOL AND DRUG USE AMONG STUDENTS FROM 7TH UNTIL 9TH GRADE IN KAVARNA AND DOBRICH

Tsvetelina Tarpomanova¹, Rosica Stefanova²

¹TRS Public Health Inspector, Medical College, Medical University of Varna

²State Health Control Department, Regional Health Inspectorate, Dobrich

РЕЗЮМЕ

Тревожен е фактът, че все повече деца от ранна възраст посягат към цигарите, алкохола и наркотичните вещества. В периода на активен растеж това води до много сериозни последици върху детския организъм.

Целта на настоящото изследване е да се установи и сравни нивото на употреба на цигари, алкохол и наркотици сред учениците от 7-9 клас в Добрич и Каварна. Проучването е проведено в две средни училища в градовете Добрич и Каварна.

Резултати: по отношение на тютюнопушенето – 31% от учениците в Добрич и 55,1% от учениците в Каварна използват тютюневи изделия, като процентът на момчетата е по-голям от този на момчетата. Най-ниската възраст за употреба на тютюневи изделия е 8-10 г. (4% и за двете училища). По отношение употребата на алкохол – 4 % от анкетираните в Добрич и 66,3% от анкетираните в Каварна употребяват алкохол, като превес отново имат момчетата. Най-ниска възраст на употреба на алкохол – 8-10 г. и за двете училища. По отношение употребата на наркотични вещества – 10% от анкетираните в Добрич и 6% от анкетираните в Каварна употребяват наркотични вещества, като най-масово учениците използват марихуаната. Най-ниска възраст на употреба на наркотични вещества – 15 г.

Резултатите показват, че независимо от промените в обществената политика, насочена към ограничаване на употребата на психо-

ABSTRACT

Introduction: The fact that more and more kids in adolescence are smoking cigarettes, drinking alcohol and taking psychoactive substances is very worrying. Since youth is a crucial development period for this automatically leads to serious consequences for a child's body.

Aim: The focus of the current study is to establish and to compare the level of cigarette, alcohol and drug use among students from 7th to 9th grade in Dobrich and Kavarna.

Results: In regard to smoking cigarettes it was established that 31% of the students in Dobrich and 55.1% of those from Kavarna smoke cigarettes, with the percentage of girls being higher than that of boys. The youngest individuals smoking cigarettes were 8-10-year-old kids (4% in both schools). When comes to alcohol – 44% from the surveyed students in Dobrich and 66.3% of surveyed students in Kavarna consumed alcohol, again more consumed by girls than boys. The youngest age of alcohol consumption for both schools was 8-10 years. When it comes to narcotics - 10% of surveyed in Dobrich and 6% of surveyed in Kavarna have taken them, with the most common one being marijuana. The earliest age in this group was 15 years.

The results from the study are proof that regardless of the policy changes in terms of the abuse of psychoactive substances, the issue continues to be present and serious. Thus, the development of a new program and way of communication is crucial, starting as early as possible.

активни вещества, тя продължава да бъде сериозен и приоритетен проблем на общественото здравеопазване и подчертава императивната нужда от разработване и внедряване на качествено нови подходи и програми още в най-ранна възраст.

Ключови думи: употреба на психоактивни вещества, средна възраст на първа употреба

ВЪВЕДЕНИЕ

Тревожен е фактът, че все повече деца от ранна възраст посягат към цигарите, алкохола и наркотичните вещества. В периода на активен растеж това води до много сериозни последици върху организма им. Основното действие на всички психоактивни вещества е главно върху централната и периферната нервна система, а тяхната е все още неукрепнала.

СЗО посочва злоупотребата с алкохол и цигари като четвърти по значимост рисков фактор, водещ до трагични последици.

Алкохолът е най-старият наркотик, известен на хората. Дълго се е смятало, че той не причинява сериозни последици за човешкото тяло и психика. Днес се знае, че алкохолът спада към най-опасните наркотични вещества наравно с хероина и кокаина (1). Рисковата и вредна консумация на алкохол обуславя 9,2% от общото бреме на болестите в развитите страни. По данни на СЗО от 2 милиарда души по света, които консумират алкохолни напитки 76,3 милиона души са с диагностицирано разстройство по причина на алкохола. Алкохолът е причина за 20-30% от случаите на заболяване на хранопровода, цироза на черния дроб, епилептични припадъци, убийствата и пътните произшествия по света (7) Резултати от проучвания на НЦОЗА показва, че 23,2% от населението у нас (39,5% при мъжете и 7,3% при жените) употребяват редовно алкохол.

Младите хора имат по-малка поносимост към алкохола, защото той трудно се разгражда от черния им дроб. При консумация дори и на малки количества настроението се променя от възбуда и еуфория до депресия, наблюдава се раздразнителност и загуба на задръжки (7). При смесена зависимост алкохолът засилва наркотичното действие на опиатите и потиска дишането, което може да доведе до сериозни последици.

Keywords: use of psychoactive substances, average age of the first time of psychoactive substance abuse

Българските ученици заемат първите места по ежедневна употреба на алкохол и цигари. По данни на „Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици“ (ESPAD) над 65% от 16-годишните ученици са употребявали поне по едно питие през последните 30 дни (5).

Тютюнът е най-широко използваната дрога по света. Тя причинява повече здравни проблеми в сравнение с алкохола, нелегалната дрога, кръвното налягане, повишения холестерол. По данни на СЗО общият брой на пушачите в света е около 1,2 милиарда души или около 1/3 от цялото население на възраст 15 и повече години (2,10). Последното проучване на Евростат сочи България на първо място по брой пушачи в ЕС, изпреварвайки дори и Гърция. Статистическата служба на ЕС отчита, че 34,7% от хората над 15-годишна възраст у нас пушат, Уолстрийт джърнъл сочи: „31,6% от младите момичета между 13-15 г. в България пушат, което е четвъртото най-високо равнище в света“ (6).

В края на 2016 г. бе осъществено Национално представително проучване относно нагласи и употреба на психоактивни вещества сред общото население в България (на възраст 15-64 години). Общо 11,2% от възрастното население са употребили поне веднъж в живота си някакво наркотично вещество. В сравнителен план делът на тези хора е по-висок от всички други предходни години – 2005 г. (5.2%); 2007 г. (6.4%); 2008 г. (8.6%) и 2012 г. (8.3%) (3,8).

Процентът ученици, употребяващи наркотични вещества, не бележи спад, напротив. През 2015 г. е проведено шестото по ред изследване по Европейски училищен изследователски проект за алкохол и други наркотици (ESPAD) – в 35 европейски страни сред 96 043 ученици, родени през 1999 г. По отношение на употребата на наркотични вещества поне веднъж в живота, сравнителните данни показват, че България е на едно

първите места сред европейските страни – 30% срещу 18% средно за Европа (4,9).

Целта на настоящото изследване е да се установи и сравни нивото на употреба на цигари, алкохол и наркотици сред учениците от 7-9 клас в Добрич и Каварна

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

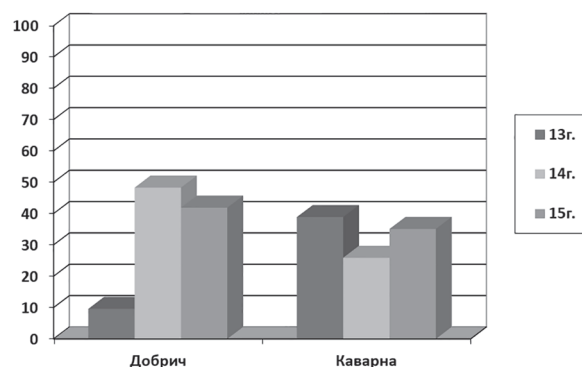
Проучването е проведено в две средни училища в градовете Добрич и Каварна, в периода март-април 2017 г. Класовете в училищата са произволно избрани, като всички ученици в класовете участват в проучването – общо 198. Разработена е анкетна карта, включваща 19 въпроса, като в нея са засегнати четири основни групи въпроси относно употребата на вещества, причини и благоприятстващи фактори и превантивна дейност. Данните са обработени статистически чрез SPSS v. 15.0, като са използвани описателни показатели за количествени и качествени променливи и са представени в табличен и графичен вид.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

От обхванатите 198 ученици 102 са момичета и 96 – момчета.

На въпроса „Употребявали ли сте цигари поне веднъж в живота си?“ 31% от учениците в Добрич са отговорили положително. От тях 74,1% са момичета и 25,8% момчета. Отрицателно са отговорили 69% от анкетираните. Прави впечатление съществена процентна разлика в полза на момичетата.

Отговорите на учениците от Каварна на същия въпрос са както следва: положителен отговор са дали 55,1% от всички анкетирани, от тях 64,8% са момичета и 35,1% са момчета. Отрицателно са отговорили 44,9%.

Фиг. 1. Употреба на тютюневи изделия сред различните възрастови групи на учениците

Възрастовото разпределение на употребяващите цигари е представено на Фиг. 1.

Тревожен е фактът, че възрастовата граница на учениците, употребяващи тютюневи изделия, все повече спада. На въпроса „На колко години сте запалили първата си цигара?“ – 4 ученици от Добрич са запалили първата си цигара на 10 и под 10-годишна възраст, от които 2 момичета и 2 момчета. В Каварна резултатите от анализа са същите – 4 ученици са запалили първата си цигара на 10 и под 10-годишна възраст, като тук съотношението момичета:момчета е 1:3 в полза на момчетата.

На въпроса „Пушили ли сте цигари през последния месец?“ – 9,6% от момчетата и 25% от момичетата в Добрич са отговорили положително. В Каварна 13% от момчетата и 27,7% от момичетата са пушили през последния месец.

На въпроса „Пушили ли са цигари през последната година?“ –9,6% от анкетираните момчетата и 32,2% от анкетираните момичетата в Добрич са пушили през последната година. В Каварна 16% от момчетата и 35,2% от момичетата са пушили през последната година.

Табл. 1. Разпространение на тютюнопушенето при 13-15-годишни ученици от Добрич и Каварна

Разпространение	СУ „Климент Охридски” - Добрич %(95%CI)			СУ „Стефан Караджа” - Каварна %(95%CI)		
	Общо	момичета	момчета	общо	момичета	момчета
Правили опит да пушат	31% (26- 37)	74,1% (69- 79)	25,8% (21-31)	55,1% (50-60)	64,8% (59,8-69,8)	35,1% (30,1-40,1)
Пушили цигари през последния месец	22,4% (17,4-27,4)	25% (20- 30)	9,6% (5-15)	40,7% (36-46)	27,7% (23-33)	13% (8-18)
Пушили цигари през последната година	28,5% (23,5-33,5)	32,2% (27-37)	9,6% (5-15)	51,8% (47-57)	35,2% (30,2-40,2)	16% (11-21)
Непушачи, склонни да пропушат	15,9% (11-21)	11,5% (6,5-16,5)	4,3%	6,5% (1,5-11,5)	4,3%	2,1%

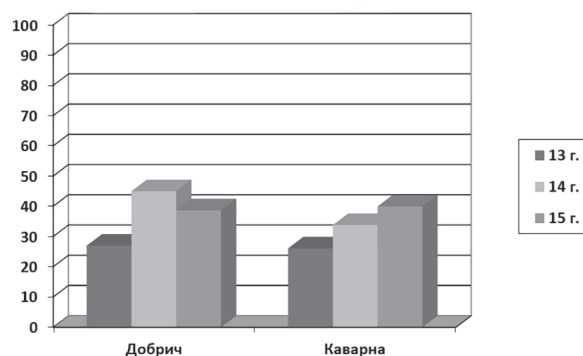
Буди безпокойство отговорът на въпроса „Ако не сте пушили до момента, склонни ли сте да опитате в бъдеще?“. Положителен отговор на този въпрос са дали средно 5,9% от анкетираните ученици в Добрич (4,3% от момчета и 11,5% от момичета). В Каварна 6,5% са отговорили положително, от които 4,3% са момичета, които биха опитали цигари и 2,1% са момчетата. Отново повече момичета са споделили такова намерение (Табл. 1).

Проучванията показват, че алкохолът е най-употребяваното психоактивно вещество не само в ученическа възраст. На въпроса „Употребявали ли сте алкохол поне веднъж в живота си?“ – 44% от анкетираните ученици в Добрич и 66,3% от анкетираните ученици в Каварна са отговорили положително. Неупотребявали алкохол са 56% от анкетираните в Добрич и 35,7% от анкетираните ученици в Каварна.

Съотношението момичета:момчета е както следва: за Каварна – 58,4% от всички ученици употребявали алкохол са момичета и 41,6% са момчета, за Добрич – 65,9% от употребяващите са момичета и 34,1% са момчета. И тук, на пръв поглед парадоксално, се оформя тенденцията, че момичетата превалират и по отношение употребата на алкохол.

Прави впечатление, че интересът към алкохолната консумация нараства със възрастта, но и при 13-годишните е достатъчно голям (от 26,1% при 13-г. до 40% при 15-г. ученици от Каварна и 27% при 13-г. до 38,7% при 15-г. в Добрич) (Фиг. 2).

На следващия въпрос „На колко години сте посегнали за първи път към алкохола?“ – отговорите са почти идентични с тези при употребата на тютюневи изделия – двама ученици от Каварна са употребили алкохол на 10 и под 10-годишна възраст, като тук съотношението момичета:момчета е 1:1 и трима ученици от Добрич са упо-

Фиг. 2. Употреба на алкохол сред различните възрастови групи на учениците

требили алкохол на 10 и под 10-годишна възраст, като тук съотношението момичета:момчета е 2:1 в полза на момчетата.

На въпроса „Употребявали ли сте алкохол през последния месец?“ – 38,6% от учениците в Добрич са отговорили положително, като стойностите в Каварна са 53,8% (превес имат отново момичетата и в двете училища).

На въпроса „Употребявали ли сте алкохол през последната година?“ – положително са отговорили 42% от запитаните ученици в Добрич и 49% от учениците в Каварна.

Интересни и в същото време тревожни са отговорите на въпроса „Ако не сте използвали алкохол, склонни ли сте да опитате в бъдеще?“ – 55,4% от учениците от Добрич и доста по-малко – 14,3% от Каварна, са склонни да опитат (Табл. 2).

На въпросите, свързани с употребата на наркотични вещества, много от учениците както в Добрич, така и в Каварна не са отговорили. Според нас това предполага опасения от разкриване на анонимността им, въпреки че тя е гарантирана. Само едно момче от 8 клас в Добрич е споделило, че е опитвало морфин, но на следващ въпрос „Как се снабдявате с психоактивни веще-

Табл. 2. Разпространение употребата на алкохол при 13–15-годишни ученици от Добрич и Каварна

Разпространение	СУ „Климент Охридски“ - Добрич % (95%CI)			СУ „Стефан Караджа“ - Каварна % (95%CI)		
	Общо	от тях		общо	от тях	
		момичета	момчета		момичета	момчета
Употребявали алкохол	44% (39-49)	65,9% (55-75)	34,1% (24-44)	66,3% (56-76)	58,4% (48,4-68,4)	41,5% (31,5-51,5)
Употребявали алкохол през последния месец	38,6% (28-48)	20,4% (10-30)	13,6% (4-24)	53,8% (43-63)	32,3% (22,3-42,3)	21,5% (11,5-31,5)
Употребявали алкохол през последната година	42% (32-52)	65,9% (55,9-75,9)	30,9% (20-40)	49% (39-59)	41,5% (31,5-51,5)	32,3% (22,3-42,3)
Склонни да опитат алкохол	55,4% (45,4-65,4)	37,5% (27,5-47,5)	16,1% (6-26)	14,3% (4,3-24,3)	5,7% (4,7-15,7)	8,6% (7,6-9,6)

ства?” още 9 анкетирани (5 момчета и 4 момичета) от 9 клас са дали отговор, което предполага употреба. Така броят на учениците, употребили наркотични вещества поне веднъж в живота си от Добрич става 10 или 10% от всички анкетиранни, при 95% доверителен интервал, като съотношението момичета:момчета е 4:6.

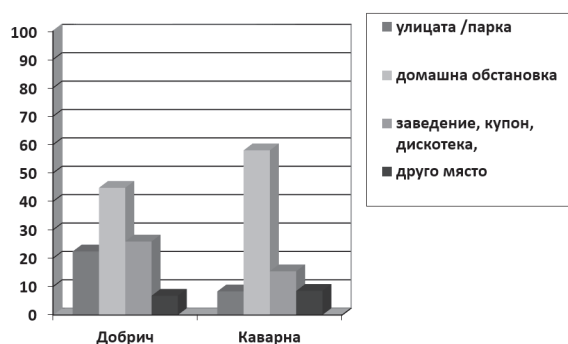
На въпроса „Употребявали ли сте наркотици поне веднъж в живота си?” 6 ученици от Каварна са отговорили положително – 6,1%, при 95% доверителен интервал ($P < 0,05$), в съотношение момичета:момчета е 4:2. И шестимата анкетирани от Каварна споделят, че са употребявали марихуана, като възрастта на първа употреба е 15 години. Не споделят да са употребявали наркотици през последния месец и последната година.

За съжаление поради некоректното отговаряне на въпроса за употребата на наркотични вещества от анкетираните ученици в гр. Добрич не може да се анализира нито колко често са използвали наркотични вещества, нито вида на употребяваните наркотични вещества, нито възрастта на първата употреба.

На въпроса „Ако не сте използвали наркотици, склонни ли сте да опитате в бъдеще?” по двама ученици (от осми и девети клас) в Добрич и Каварна са отговорили положително.

Интерес представляват и отговорите на въпроса „Къде за първи път употребихте психоактивни вещества?”. В Добрич 22,4% от анкетираните са посочили, че това е „улицата/парка”; 44,8% са отговорили, че това е „домашната обстановка”; 25,9% са отговорили – „заведение, купон, парти, дискотека” и 6,8% са посочили друго място, което не са конкретизирали.

В Каварна най-голям процент (58%) от анкетираните са отговорили, че са употребили психоактивни вещества за първи път в „домашната обстановка”, 15,4% - „заведение, купон, парти, дискотека”, 8,3% са отговорили на „улицата/парка”, 9,8% не са отговорили (Фиг. 3).

Фиг. 3. Място на най-честа употреба на психоактивни вещества

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От направеното проучване стана ясно, че много често учениците погрешно тълкуват понятието „психоактивно вещество”. Според повечето от тях тютюнът и алкохолът не са психоактивни вещества поради широкото им търговско разпространение. Към тази група те причисляват само и единствено наркотиците, но и тук сред тях битова схващането, че марихуаната е по-безвредна от тютюна и алкохола.

Потвърждава се хипотезата и от предни проучвания за високия процент експериментирали ученици с психоактивни вещества както в Добрич, така и в Каварна, като лек превес по отношение употребата на алкохол и тютюневи изделия имат учениците в Каварна – 44% употреба на алкохол в Добрич срещу 66,9% употреба в Каварна; 31% употреба на тютюневи изделия в Добрич срещу 55,1% употреба в Каварна; 10% употреба на наркотични вещества от учениците в Добрич срещу 6% в Каварна.

Все по-ниска става възрастта на първа употреба на цигари и алкохол – 13% от всички експериментирали с цигарите в Добрич и 7,4% от Каварна са били под 10 и на 10-годишна възраст. Доказано е, че колкото по-ранни са първите контакти с цигарата, толкова по-висок е и рискът малкото дете да се превърне в бъдещ редовен пушач, чиито шансове да се откаже са по-малки.

Наблюдава се значим превес на дела на момичетата, употребяващи цигари и алкохол. Анализирайки резултатите от проучването, се налага мнението, че към момента наркотичните вещества в сравнение с цигарите и алкохола са по-малко употребявани от учениците в Добрич и Каварна. Все пак най-често използваният наркотик е марихуаната, което е валидно за ученическата популация в цялата страна.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алкохолът и човекът, www.lznam.bg/zmonres/edu/himia%209/razdel
2. Глобално проучване на тютюнопушене сред младите хора 2005 г., ncphr.government.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=1186&:global-youth-tobacco-survey&cafig=868&itemid=519&lang=bg
3. Годишен доклад по проблемите, свързани с употребата на наркотици в Република България – 2015, НФЦ, София, 2015

4. Годишен национален доклад по проблемите, свързани с наркотиците и наркома-ниите в България, НФЦ, София, 2016
5. Национална здравна стратегия, 2020г., МЗ, www.mh.government.bg/bg/politiki/nacionalna-zdravna-strategiya-2020
6. Национална програма за ограничава-не на тютюнопушенето в РБ 2011-2015г., РЗИ- Стара Загора, www.rsi-starazagora.org/националнипрограми/191-нацио-нална програма за ограничаване на тютюнопушенето
7. Национална програма за превенция на хроничните незаразни болести 2014-2020г., НЦОЗА, ncphp.government.bg/index-pxp?option=com_content&view..id
8. Национална стратегия за борба с нарко-тиците 2014 г. -2018 г., МЗ
9. www.mh.government.bg/bg/politiki/.../nacionalna-strategiya-za-borba-s-narkoticite
10. Психоактивните вещества и младите хора, Дирекция „Превенции“ Община Ва-рна, www.prevenicii.com/PDF_NARCO/Broshura_Psihoactivni_veshestva_final.pdf
11. Тютюнопушенето сред българските уче-ници, резултати от „Глобално проучване на тютюнопушенето при младите хора“, България 2002–2008 г., НЦОЗА, [ncphp.government.bg/files/GYTS_BULGARIA%202002-2008\(1\).pdf](http://ncphp.government.bg/files/GYTS_BULGARIA%202002-2008(1).pdf)

*Адрес за кореспонденция:
доц. д-р Цветелина Търпоманова, д.м.
Медицински колеж – Варна, УС ИОЗ
бул. „Цар Освободител“ 84
e-mail: dr_tarpomanova@abv.bg*